

***NICHD* izmeklēšanas intervijas protokola vadlīnijas**

Metodiskā materiāla „*NICHD* izmeklēšanas intervijas protokola vadlīnijas” izstrāde īstenota EEZ grantu projektā Nr. EEZ/LM/2020/5 „Atbalsts Barnahus ieviešanai Latvijā”, pamatojoties uz iepirkuma „Par *NICHD* intervēšanas protokola pielāgošanu” (id. Nr. LR LM 2021/28-3-03/14) ietvaros noslēgto līgumu.

Metodiskā materiāla mērķis ir nodrošināt psihologus, advokātus, tiesnešus un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekus (prokurorus un policistus) ar *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokolu, kurš ir empīriski pamatots un piemērots darbam ar nepilngadīgajiem cietušajiem un lieciniekiem, lai izzinātu informāciju par iespējami piedzīvoto noziedzīgo nodarījumu.

Metodisko materiālu izstrādāja ekspertu grupa, kuras sastāvā bija profesionāli psihologi un jurists: *Dr. psych.* Dace Landmane, *Dr. psych.* Evija Strika, *Mg. psych.* Raitis Eglītis un *Mg. iur.* Valentīna Skopecā.

Atbalsta:

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Labklājības ministrija

Bērnu aizsardzības
centrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	4
NICHD izmeklēšanas intervijas protokola raksturojums	5
NICHD izmeklēšanas intervijas protokola posmi.....	6
Sagatavošanās intervijai:.....	6
A. Ievads.....	8
B. Kontakta veidošana un stāstījuma apmācība	8
C. Pamatnoteikumu izskaidrošana un praktiskie piemēri	8
D. Turpmākā attiecību veidošana un epizodiskās atmiņas treniņš	9
E. Intervijas galvenā daļa un tajā iekļautie jautājumi	9
F. Informācijas izpaušana	16
G. Intervijas nobeigums	16
NICHD izmeklēšanas intervijas protokola izmantošana nepilngadīgo nopratināšanā kriminālprocesā	16

PIELIKUMI:

1. pielikums.....	19
<i>NICHD izmeklēšanas intervijas protokols</i>	<i>20</i>
2. pielikums.....	31
Uzticības veidošana, izmantojot zīmēšanas metodi	33
3. pielikums.....	35
Situācijas, kad ir nepieciešamas papildu intervijas.....	37
4. pielikums.....	39
Atbalstošas un neuzvedinošas tehnikas	41
5. pielikums.....	45
Neatbilstoša atbalsta sniegšana	47

IEVADS

Nepilngadīgo cietušo un liecinieku nopratināšanā tiek izmantotas dažādas zinātniski pamatotas un strukturētas izmeklēšanas intervijas vadlīnijas. Viena no pasaules praksē visvairāk lietotajām strukturētās izmeklēšanas intervijas vadlīnijām ir Bērnu veselības un attīstības nacionālā institūta izmeklēšanas intervijas protokols (*NICHD, National Institute of Child Health and Human Development Investigative Interview protocol*) jeb *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokols. *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokols ir izveidots, lai nodrošinātu iegūtās informācijas pēc iespējas augstāku ticamības pakāpi un palielinātu sniegto liecību apjomu pirmās nopratināšanas laikā, kā arī novērstu nepilngadīgo cietušo un liecinieku atkārtotu traumēšanu.

Nepilngadīgo cietušo un liecinieku nopratināšanā tiek rekomendēts izmantot tikai zinātniski pamatotas un bērniem piemērotas nopratināšanas tehnikas un vadlīnijas, kas nodrošinātu ticamas liecības iegūšanu un bērnu labāko interešu ievērošanu pirmstiesas un tiesas procesā. Tādēļ arī Latvijā nepilngadīgo nopratināšanā būtu jāizmanto tikai zinātniski pamatotas un bērniem piemērotas nopratināšanas tehnikas un vadlīnijas, un tāda ir arī šī *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokola rekomendētā pieeja. Metodiskais materiāls ietver gan *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokola vispārējo aprakstu, gan arī *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokolu un tā pielikumus. Metodiskā materiāla izstrādes gaitā tika izvērtēta *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokola piemērotība Latvijas apstākļiem (kultūrvidei un kriminālprocesa izmeklēšanai) un sagatavoti ieteikumi tā veiksmīgai izmantošanai darbā ar nepilngadīgajiem cietušajiem un lieciniekiem pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanas procesā. Metodiskajā materiālā sniegti ieteikumi, kā būtu jāveic nepilngadīgo cietušo un liecinieku nopratināšana, lai nopratināšanas process būtu maksimāli saudzējošs bērnam un nodrošinātu kvalitatīvu bērna liecību, kuru varētu izmantot pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanā.

NICHD izmeklēšanas intervijas protokola vadlīnijas paredzētas kā ieteikumi psihologiem, advokātiem, tiesnešiem un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem (prokuroriem, policijas darbiniekiem), kuri iesaistīti nepilngadīgo cietušo un liecinieku nopratināšanā pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanas procesā. *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokols nepilngadīgo nopratināšanā ir jāizmanto elastīgi, ņemot vērā bērna vecumu, attīstību un emocionālo stāvokli, kā arī ievērojot Kriminālprocesa likumā noteiktās prasības. Tikai tad būs iespējams iegūt ticamas liecības un nodrošināt bērna labāko interešu ievērošanu pirmstiesas un tiesas procesā.

NICHD IZMEKLĒŠANAS INTERVIJAS PROTOKOLA RAKSTUROJUMS

Bērnu veselības un attīstības nacionālā institūta izmeklēšanas intervijas protokola 2014. gadā pārskatītā versija (*NICHD; National Institute of Child Health and Human Development Investigative Interview protocol, 2014/2018*) un tās pielikumi ir piemēroti darbam ar bērniem sākot no 3 gadu vecuma (biežāk no 4 gadu vecuma). Intervētājam, intervējot bērnus, lai izzinātu izmeklējamu situāciju, *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokols un tā pielikumi ir jāpiemēro atbilstoši katra bērna vecumposmam un attīstības līmenim.

NICHD izmeklēšanas intervijas protokola izmantošana ir vērsta ne tikai uz informācijas iegūvi, bet arī uz tādu apstākļu nodrošināšanu, kas bērnam radītu drošības sajūtu. Tas savukārt nozīmē, ka intervētājam, veicot izmeklēšanas interviju ar bērnu, būs jāveic darbības un sarunas, kas nekādā veidā nav saistītas ar izmeklējamu situāciju (piemēram, sarunas par rotaļlietām, mīļākajiem ēdieniem, zīmēšana). Intervētājs uzticības veidošanā var izmantot arī zīmēšanas metodi (skatīt 2. pielikumu). Izmeklēšanas intervijas laikā bērnam tiek sniegts arī sociāli emocionāls atbalsts. 4. pielikumā ir aprakstītas atbalstošas un neuzvedinošas tehnikas, kas var palīdzēt, lai izveidotu, veicinātu un uzturētu kontaktu, sniegtu bērnam atbalstu, radītu izjūtu, ka bērna teiktais tiek dzirdēts un saprasts. Visas izmeklēšanas intervijas laikā ir jāvelta uzmanība tam, lai ar bērnu tiktu izveidots un saglabāts kontakts, uzticības pilnas attiecības un veicināta bērna vēlme sadarboties. Kontakta veidošana notiek intervijas sākuma posmā. Turklāt kontakta veidošanai un tā uzturēšanai tiek pievērsta uzmanība visas intervijas norises laikā. Intervētājs, kurš sniedz neatbilstošu atbalstu bērnam intervijas laikā (skatīt 5. pielikumu), neveicina kontakta veidošanu, kā arī nenodrošina atbalstu un drošības sajūtu izmeklēšanas intervija laikā. Intervijas galveno daļu sāk ar vispārīgiem jautājumiem, aicinot bērnu sniegt informāciju brīva stāstījuma veidā. Pēc tam tiek uzdoti fokusēti jautājumi, kam seko slēgta veida jautājumi (jā/nē vai jautājumi ar vairākiem atbilžu variantiem). Galējas nepieciešamības gadījumos var uzdot uzvedinošus jautājumus. No uzvedinošu jautājumu uzdošanas izmeklēšanas intervijas laikā ir jāizvairās, jo šādi jautājumi veicina bērna iespaidojamību un nekorektas informācijas iegūšanu no bērna (skatīt 1. attēlu). Intervijas nobeigumā tiek apkopota informācija.

Lai katrs *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokola lietotājs spētu elastīgi to izmantot, viņam nepieciešamas apmācības, kurās tiek apgūtas zināšanas un prasmes gan par protokola izmantošanu, gan par bērnu vecumposmu īpatnībām. Protokola izmantošanas maksimālo efektivitāti var sasniegt tad, ja mācības tiek rīkotas periodiski un intervētāji saņem atgriezenisko saiti par savu darbu.

NICHD IZMEKLĒŠANAS INTERVIJAS PROTOKOLA POSMI

NICHD izmeklēšanas intervijas protokolā iekļauti septiņi posmi:

- A** Ievads.
- B** Kontakta veidošana un stāstījuma apmācība.
- C** Pamatnoteikumu izskaidrošana un praktiskie piemēri.
- D** Turpmāko attiecību veidošana un epizodiskās atmiņas treniņš.
- E** Intervijas galvenā daļa un tajā ietvertie jautājumi.
- F** Informācijas izpaušana.
- G** Intervijas nobeigums.

Intervētājam rūpīgi jāsagatavojas izmeklēšanas intervijai, lai to varētu veikt pēc iespējas labāk. *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokols neparedz un neapraksta nepieciešamību ar nepilngadīgo tikties pirms izmeklēšanas intervijas, bet atsevišķos gadījumos šāda tikšanās būtu pieļaujama un pat nepieciešama (piemēram, bērna mājās, kad bērns nesniedz informāciju par iespējamo noziedzīgo nodarījumu, bet uzrāda kādas noteiktas pazīmes savā uzvedībā).

Sagatavošanās izmeklēšanas intervijai

Lai izmeklēšanas intervijas process būtu kvalitatīvs, intervētājam rūpīgi jāsagatavojas. Sagatavošanās izmeklēšanas intervijai ietver: 1) izmeklēšanas intervijas vides sagatavošanu; 2) izmeklējamās situācijas izpēti; 3) informācijas par bērnu apkopošanu un 4) tikšanos ar bērnu pirms izmeklēšanas intervijas.

Izmeklēšanas intervijas vides sagatavošana

Ir svarīgi pārliecināties, vai vide, kurā notiks intervija, ir bērnam atbilstoša un atbalstoša. Telpai, kur notiek intervija, jābūt pēc iespējas brīvai no dažādām lietām, kas varētu novērst bērna uzmanību, to skaitā rotaļlietām. Tas samazina risku, ka intervijas laikā bērna uzmanība tiks novērsta uz blakus lietām (piemēram, bērns sāks spēlēties). Videi ir jābūt neitrālai. Ir jāseko līdzi, lai izmeklēšanas intervija netiktu pārtraukta (piemēram, tālruņa zvans vai trokšņi uzgaidāmajā telpā).

Izmeklējamās situācijas izpēte

Ir svarīgi apkopot un analizēt visu pieejamo informāciju par izmeklējamu situāciju. Ir būtiski izvērtēt informācijas ticamību (piemēram, pirmsskolas vecuma bērnam konstatēta interese par saviem dzimumorgāniem, bet nav norādes, ka bērns

būtu saskāries ar pretlikumīgām darbībām). Izmeklēšanas interviju ir vieglāk izplānot, ja ir skaidras norādes, ka bērns ir saskāries ar pretlikumīgām darbībām. Ja informācija ir balstīta uz pieņēmumiem, izmeklēšanas intervija var būt ļoti vispārīga. Pēc izmeklējamās situācijas izpētes ir jāapzina jautājumi, kas jānoskaidro no bērna izmeklēšanas intervijas laikā. Apzinātie jautājumi ir jāpiemēro konkrētā bērna vecumam, brieduma pakāpei un īpašām vajadzībām. Jāizstrādā izmeklēšanas intervijas plāns, kurā ir iekļauti ne tikai interesējošie jautājumi, bet arī izplānots, kā tiks veidots kontakts ar bērnu, radot viņam drošību un sniedzot viņam atbalstu izmeklēšanas intervijas laikā.

Informācijas par bērnu apkopošana

Izmantojot intervētājam pieejamos informācijas avotus (piemēram, dažādus dokumentus, vecāka vai likumiskā pārstāvja sniegto informāciju), jāapkopo informācija par bērnu: vecums, īpašās vajadzības, attīstības īpatnības (valodas, sociālās, fiziskās un intelektuālās attīstības līmenis), uzvedības īpatnības, emocionālais stāvoklis, komunikācijas spējas u. c. Iegūtā informācija par bērnu intervētājam labāk palīdzēs prognozēt izmeklēšanas intervijas norisi, nepieciešamības gadījumā to elastīgi piemērojot konkrētajam bērnam (piemēram, izmeklēšanas intervijas laiku piemēro bērna dienas režīmam, izmeklēšanas intervijas ilgumu – bērna vecumam un viņa spējām noturēt uzmanību). Iegūtā informācija par bērnu palīdzēs jau no izmeklēšanas intervijas sākuma izveidot atbilstošu kontaktu ar bērnu un veiksmīgi vadīt izmeklēšanas interviju.

Tikšanās ar bērnu pirms izmeklēšanas intervijas

NICHD izmeklēšanas intervijas protokols neparedz un neaprasa nepieciešamību ar bērnu tikties pirms izmeklēšanas intervijas, taču intervētājam ir jāņem vērā daži apsvērumi, kas norādītu uz šādas sagatavošanās un tikšanās ar bērnu nepieciešamību. Šāda tikšanās veicina labāka kontakta veidošanu ar bērnu izmeklēšanas intervijas laikā, turklāt bērns jutīsies drošāks, būs pieradis pie konkrētās vides, labāk izpratis situāciju, būs vairāk motivēts sadarboties. Pirms izmeklēšanas intervijas tikšanās laikā ieteicams ar bērnu vispārīgi pārrunāt intervijas mērķi, intervētāja lomu, pastāstīt bērnam, kādi cilvēki vēl piedalīsies intervijā un kāda būs intervijas norises kārtība. Sarunā ar bērnu intervētājs var izmantot šādas frāzes: „Mēs pārrunāsim, kas tevi sagaida rīt”, „Es gribētu tevi labāk iepazīt un pastāstīt, kas notiks rīt”. Pirms izmeklēšanas intervijas laikā jāizvairās no tēmām, kas ir saistītas ar izmeklējamu situāciju. Intervētājs arī identificē kādu neitrālu bērna pieredzi (piemēram, pirmā skolas diena, dzimšanas diena, brīvdiena, svinības u. c.), par kuru bērns tiks iztaujāts vairāk izmeklēšanas intervijas laikā. Šīs tikšanās laikā bērnam jāsniedz emocionāls atbalsts, iespēja pārrunāt savas bažas par gaidāmo izmeklēšanas interviju, kā arī jāiedrošina bērns neskaidribu gadījumā uzdot savus jautājumus utt.

A Ievads

Intervētājs izmeklēšanas intervijas ievada posmā iepazīstas ar bērnu. Intervētājs pastāsta par savu lomu, pienākumiem, iemesliem, kādēļ tiekas ar bērnu. Intervētājs cenšas līdz minimumam samazināt statusa atšķirības, paskaidrojot bērnam, ka viņš ir unikāls informācijas avots, jo, tā kā intervētājs nebija klātesošs notikumā, tad tikai bērns intervētājam var pastāstīt, kas un kā notika.

Intervētājs kontaktu ar bērnu sāk veidot no brīža, kad ir saticis bērnu. Intervētājam ir jāpievērš uzmanība savas balss tonim, ķermeņa valodai, ir jābūt draudzīgam, bet ne lietišķam vai bērnišķīgam. 4. pielikumā ir aprakstītas atbalstošas un neuzvedinošas tehnikas, kas varētu palīdzēt izveidot, veicināt un uzturēt kontaktu ar bērnu, sniegt bērnam atbalstu, radīt sajūtu, ka bērns tiek dzirdēts un saprasts.

B Kontakta veidošana un stāstījuma apmācība

Kontakta veidošanas un stāstījuma apmācības posmu veido trīs daļas: 1) brīvas, atbalstošas vides radīšana; 2) kontakta nodibināšana starp intervētāju un bērnu, vispirms labāk iepazīstot bērnu; 3) stāstījuma apmācība. Intervētājs izmanto atbalstošas un neuzvedinošas tehnikas (4. pielikums). Šajā izmeklēšanas intervijas posmā bērns tiek mudināts stāstīt atklāti gan par savu pozitīvo, gan negatīvo pieredzi un tiek virzīts atklāt niansas intervētājam, kas saudzīgi uzdod jautājumus un uzmanīgi un ieinteresēti ieklausās bērņā. Bērnam lūdz pastāstīt par to, ko viņam patīk darīt, un arī par kādu jautru un kādu ne tik priecīgu notikumu, ko bērns ir pieredzējis, piemēram, skolā. Sarunas laikā tiek izteikti uzaicinājumi, lai bērns atklātu savu iekšējo pasauli (domas, jūtas, sajūtas, emocijas). Ar šo pieeju bērns tiek iedrošināts un trenēts stāstīt un dalīties savā pieredzē. Ja bērns nevēlas atbildēt vai arī ir ļoti piesardzīgs, distancēts un nedrošs iesaistīties kontaktā, izmeklēšanas intervijas protokols iesaka piedāvāt bērnam iespēju zīmēt. 2. pielikumā ir sniegtas rekomendācijas, kā veidot uzticību, izmantojot zīmēšanas metodi.

C Pamatnoteikumu izskaidrošana

Pamatnoteikumu skaidrojuma iekļaušana balstās uz pieņēmumu, ka šī pieeja veicina detalizētāku un rūpīgāku atbilžu saņemšanu no bērna. Intervētājs instruē bērnu par to, ka obligāti ir jāsaka patiesība, ka ir jāstāsta tikai par paša piedzīvoto un nav jāstāsta par notikumiem, kurus stāstījis kāds cits. Intervētājs bērnam arī izskaidro, ka, ja bērns kaut ko neatceras, viņam ir jāsaka: „Es neatceros.” Intervētājs bērnam arī izskaidro, ka bērns var brīvi koriģēt intervētāju, ja tas ir nepieciešams. Intervētājs arī vērs bērna uzmanību – ja viņš kaut ko nesaprot vai nezina, var teikt: „Es nezinu” un „Es nesaprotu” tā vietā, lai izteiktu minējumus.

D Turpmāko attiecību veidošana un epizodiskās atmiņas treniņš

Pārstrādātajā *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokolā uzsvērts, ka intervētājam izmeklēšanas intervijas laikā ir jāseko līdzi, lai izveidotais kontakts saglabātos, šādā veidā samazinot iespēju, ka bērns sāks izvairīties vai nesadarboties.

Pētījumi rāda, ka bērni, kuri ir mācīti sniegt informāciju par savas pagātnes notikumiem, izmantojot brīvās atcerēšanās pieeju, ir daudz atsaucīgāki arī intervijas galvenajā daļā, kad jāstāsta par izmeklējamu situāciju. Iespējas nodrošināšana bērnam pastāstīt detalizēti par kādu savas pagātnes notikumu viņam palīdz trenēt spēju izgūt no atmiņas un reproducēt kādu epizodisku informāciju, un šādā veidā tiek veicināta bērna iepazīstināšana ar intervēšanas pieejām/tehnikām, kas tiks izmantotas galvenajā intervijas daļā. Tas arī veicina izpratni, cik detalizēta informācija ir jāsniedz, lai saprastu bērna pieredzi.

Lai izveidotu labāku kontaktu ar bērnu un iesaistītu viņu sarunā, rekomendēts pirms tam iegūt informāciju par bērnu. Pirms intervijas (vai intervijas laikā) intervētājs identificē kādu neitrālu bērna pieredzi, kurā viņš aktīvi ir piedalījies (piemēram, pirmā skolas diena, dzimšanas diena, brīvdienas, svinības u. c.), un pēc tam iztaujā par konkrēto bērna iepriekšējās pieredzes notikumu. Ja ir iespējams, intervētājs izvēlas notikumu, kas ir tuvs izmeklējamās situācijas notikumam, bet nav noticis vienlaicīgi ar izmeklējamu situāciju. Intervētājs seko līdzi, kā bērns apraksta notikumu, pārliecinoties, ka viņš informāciju iegūst, izmantojot epizodisko atmiņu, un vienlaicīgi bērns tiek sagatavots arī galvenajā intervijas daļā iegūt informāciju no epizodiskās atmiņas (izmantojot epizodisko atmiņu, persona atceras kādu konkrētu savu pieredzi, atceras laiku, vietu, emocijas u. c.).

E Intervijas galvenā daļa un tajā iekļautie jautājumi

Galvenajā intervijas posmā intervētājs mēģina bērna uzmanību pārslēgt uz izmeklējamu situāciju un dara to tā, lai bērns pēc iespējas netiktu iespaidots. Šajā intervijas posmā, intervētāja uzaicināts, bērns detalizēti atklāj, kas ar viņu ir noticis. Lai no bērna iegūtu informāciju par izmeklējamu situāciju, intervētājs izmanto dažādas tehnikas: uzaicinājumu, jautājumus un informācijas apkopojumu, kā arī var izmantot dažādus *starpniekus* (piemēram, anatomiskās lelles, ķermeņa shēmas). Intervētājam, kurš vēlas izmantot *starpniekus*, lai iegūtu informāciju no bērna, ir jāiepazīstas ar šīs pieejas izmantošanas principiem.

NICHD izmeklēšanas intervijas protokolā tiek izmantoti četrus veidus uzaicinājumi: uzaicinājums sniegt informāciju, precizējošs uzaicinājums sniegt informāciju, tiešs uzaicinājums sniegt informāciju un uzaicinājums sniegt informāciju, sadalot to noteiktos laika periodos, kā arī tiek izmantota informācijas apkopošana (skatīt 1. tabulu). Izmeklēšanas intervijā tiek izmantoti dažādu veidu jautājumi, kas

aprakstīti 2. tabulā. Viens no jautājumu veidiem ir uzvedinošie jautājumi, kurus var uzdot bērnam tikai galējas nepieciešamības gadījumā. Galvenās intervijas vadīšanas pamatprincipi attēloti 1. attēlā.

1. attēls. Pamatprincipi uzaicinājumu izteikšanai un jautājumu uzdošanai NICHD izmeklēšanas intervijas protokola galvenās daļas norises laikā.

Brīvā atcerēšanās

Šo izmeklēšanas intervijas daļu sāk ar uzaicinājumiem un atvērtajiem vispārīgajiem jautājumiem (skatīt 2. tabulu), veicinot brīvo atcerēšanos. Bērna brīvā atcerēšanās (intervētājs ļauj bērnam pašam veidot stāstījumu par notikušo) ir liecības daļa, kurā ir viszemākais iespaidojamības risks. Brīvās atcerēšanās daļa sākas ar uzaicinājumu: „Pastāsti man visu, kas notika, no sākuma līdz beigām, cik tu to vari atcerēties!” (Skatīt 2. tabulu.) Brīvās atcerēšanās laikā izmanto aktīvās klausīšanās tehniku, piemēram, klausoties tiek izteikts: „Es saprotu”, tiek pausts atbalsts (acu kontakta uzturēšana, galvas mājieni u. c.), tiek mudināts turpināt stāstījumu: „Jā, un kas notika pēc tam?” Tiek apkopota arī informācija (skatīt 1. tabulu). Tikai pēc brīvās atcerēšanās tiek uzdoti pārējie jautājumi.

1. tabula. NICHD izmeklēšanas intervijas laikā izteikto uzaicinājumu sniegt informāciju veidi un to raksturojums

Uzaicinājums sniegt informāciju	Jautājumi vai apgalvojumi, kas tiek izmantoti, lai rosinātu sniegt informāciju brīvā stāstījumā. Izmanto vispārīgos jautājumus.	Izstāsti man visu, ko atceries!
<p>Precizējošs uzaicinājums sniegt informāciju</p>	<p>Jautājumi vai apgalvojumi, kas iegūti no bērna iepriekš sniegtās informācijas, tiek izmantoti, lai rosinātu sniegt informāciju brīvā stāstījumā.</p> <p>Izmanto vispārīgos jautājumus un/vai apvienotos jautājumus.</p>	<p>Tu teici, ka jūs ar Jāni darījāt kaut ko īpašu. Pastāsti, ko īpašu jūs abi darījāt!</p>
<p>Tiešs uzaicinājums sniegt informāciju</p>	<p>Jautājumi vai apgalvojumi, kas vērs bērna uzmanību uz sniegtās informācijas detaļām.</p> <p>Lai iegūtu precīzāku informāciju (piemēram, par laiku, par krāsu), izmanto fokusētos un/vai apvienotos jautājumus.</p>	<p>[Bērna vārds], tu teici, ka Jānis aiztika tavu dibenu. Kur jūs atradāties, kad viņš to darīja? Kādā krāsā bija Jāņa T-krekls? [Ja bērns minēja, ka „Jānim mugurā bija T-krekls”.]</p>
<p>Uzaicinājums sniegt informāciju, sadalot to noteiktos laika periodos</p>	<p>Jautājumi vai apgalvojumi, kas iegūti no bērna iepriekš sniegtās informācijas un tiek izmantoti, lai rosinātu bērnu atklāt detalizētāku informāciju par notikumu noteiktā laika periodā.</p> <p>Izmanto vispārīgos jautājumus.</p>	<p>[Bērna vārds], es vēlētos, lai man izstāsti visu par [notikums, kuru bērns ir minējis]. Lūdzu, pastāsti man visu, kas notika, sākot no brīža, kad [bērna minētā aktivitāte], līdz brīdim, kad [nākamā minētā aktivitāte]!</p>
<p>Jautājumi, kas balstīti uz variantu piedāvāšanu*</p> <p><i>* Šādus jautājumus nav ieteicams bērniem uzdot, jo tie veicina bērna iespaidojamību un nekorektas informācijas iegūšanu no bērna.</i></p>	<p>Konkrēti, piekrišanu rosinoši jautājumi, kas ietver agrāk neizpaustu un intervētāja iniciētu informāciju apgalvojuma formā un aicina bērnu izvēlēties vienu no piedāvātajiem variantiem.</p> <p>Izmanto jautājumus ar atbilžu variantiem un/vai jā/nē jautājumus.</p>	<p>Vai kāds redzēja, kas notika? Vai Jānis tev pieskārs virs vai zem drēbēm?</p>

Informācijas apkopošana

Apgalvojumi, kas precīzi atkārto bērna teikto, neizvirzot nekāda veida jautājumus, lai noskaidrotu informāciju. Jaunas informācijas iegūšanas gadījumā tā tiek attiecināta uz brīvo atsaukšanu atmiņā.

Tu teici, ka viņš tev pieskārs.
[Saskaņā ar bērna teikto:
„Viņš pieskārs man.”]

Jautājumu uzdošana

Pēc bērna brīvās atcerēšanās seko precizējoši, fokusēti jautājumi (piemēram: „Un kas notika pēc tam?”, „Pastāsti man vairāk par to!” (Skatīt 2. tabulu.) Ja bērna brīvās atcerēšanās laikā atklātajā notikumā pēc vispārīgu jautājumu uzdošanas trūkst kādas svarīgas un nozīmīgas detaļas vai iegūtā informācija nav skaidra, jāuzdod fokusēti jautājumi ar precizējoša vai tieša uzaicinājuma pieeju (skatīt 1. tabulu). Piemēram, „Tu minēji, ka biji veikalā. Kur tieši tu biji? [pauze atbildes sagaidīšanai]. Pastāsti man par to veikalu!” vai arī „Iepriekš minēji, ka tava mamma sita tev ar garu priekšmetu. Kas ir šis priekšmets? [pauze atbildes sagaidīšanai] Pastāsti man visu, ko tu vari atcerēties par šo priekšmetu!” Nepieciešamības gadījumā uzdodot slēgtos, piespiedu izvēles jautājumus (jā/nē jautājumus vai jautājumus ar vairākiem atbilžu variantiem) un tikai galējas nepieciešamības gadījumos uzdodot uzvedinošus jautājumus (no šo jautājumu uzdošanas bērnu nopratināšanas laikā ir jāizvairās).

Pēc apstiprinošu atbilžu saņemšanas uz fokusētajiem jautājumiem jāatgriežas pie atvērto jautājumu uzdošanas. Ja vispārīgo jautājumu uzdošana ilgākā laika periodā ir neefektīva, *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokols ļauj intervētājam uzdot apvienotos jautājumus (skatīt 2. tabulu), kas izriet no bērna iepriekš stāstītā konteksta. Šiem jautājumiem ir jāietver un jāatsaucas uz to informāciju, kuru bērns ir pieminējis jau iepriekš, piemēram: „Tu teici, ka viņš pieskārs tavam krāniņam. Pastāsti, lūdzu, vairāk par to!” Līdzīgi, ja ir jāprecizē un jānosaka laika periods, kas norobežo darbību vai notikumu, kuru minēja bērns, piemēram: „Tu stāstīji [darbība vai notikums, ko minēja bērns]. Pastāsti, kas notika tieši pirms tam un kas notika tūlīt pēc šī notikuma!” „Pastāsti, kas notika starp [darbība, ko minēja bērns] līdz [cita darbība, ko minēja bērns]!” (skatīt 1. tabulu).

Ja šajā posmā bērns neatklāj notikušo, ir jāapsver iespēja tikties ar bērnu citā reizē. 3. pielikumā ir aprakstītas vadlīnijas situācijām, kad ir nepieciešamas papildu intervijas.

Ja intervētājs tomēr nolemj turpināt izmeklēšanas interviju, jo viņam jau iepriekš bija zināmi fakti par iespējamo notikumu, intervētājam pirms intervijas ir jānoformulē specifiski jautājumi par notikušo, kas ir pēc iespējas mazāk iespaidojoši. Ja šādi

jautājumi nav noformulēti pirms intervijas, tad ir nepieciešams pārtraukums, kura laikā interesējošie jautājumi ir jānoformulē bērnam piemērotā veidā. Ja bērns apstiprina intervētāja sniegtos faktus vai pats atklāj notikušo, intervētājs, izmantojot uzaicinājumu (skatīt 2. tabulu), lūdz bērnam: „Pastāsti man visu par to!” Ja bērns neapstiprina intervētāja sniegtos faktus vai neatklāj notikušo, intervētājam jānovirza uzmanība uz neitrāliem notikumiem un jāpabeidz intervija, atstājot iespēju tikties ar bērnu citā reizē (skatīt 3. pielikumu).

2. tabula. NICHD izmeklēšanas intervijas laikā izmantojamo jautājumu veidi un to raksturojums

Jautājumu veidi	Raksturojums	Piemēri
Atvērtie jautājumi	Neuzvedinoši un bērnu neiespaidoši jautājumi, kas rosina sniegt informāciju brīvā stāstījumā.	Atvērtos jautājumus iedala vispārīgajos jautājumos un fokusētajos jautājumos.
• Vispārīgie jautājumi	Izmanto, lai iegūtu bērna sniegto situācijas raksturojumu, lai uzzinātu, kas ar bērnu ir noticis. Veicina sniegtās informācijas detaļu, atbilžu precizitātes palielināšanos, samazinot iespaidojamības risku. Veicina epizodisko atmiņu.	Pastāsti man visu, ko atceries! Pastāsti man visu no sākuma līdz beigām!
• Fokusētie jautājumi	Uz atsaukšanu atmiņā rosinoši jautājumi, kas vērs bērna uzmanību uz iepriekš sniegtās informācijas detaļām. Mērķis ir uzdot precīzu, fokusētu jautājumu bez uzvedināšanas. Šie jautājumi parasti sākas ar kas, kur, kad, cikos u. c. Tiek iegūta bērna brīva atbilde par interesējošo jautājumu. Veicina atcerēšanos.	Kur tu atradies, kad viņš tevi sāta? Kurai ķermeņa daļai viņš pieskārs? Kurš bija pirmais cilvēks, kuram tu izstāstīji par notikušo? Cik tev bija gadu, kad viņš tev to izdarīja?”

Jautājumu veidi	Raksturojums	Piemēri
<p>Slēgtie jautājumi</p>	<p>Konkrēti piekrišanu rosinoši jautājumi, kas ietver agrāk neizpaustu un intervētāja iniciētu informāciju apgalvojuma formā un aicina intervējamo izvēlēties vienu no piedāvātajiem variantiem. Jautājumi, kad bērnam jāizvēlas sava atbilde no jau iepriekš definētu atbilžu kopuma. Slēgtie jautājumi uzdodami tikai tad, kad ar atvērto jautājumu palīdzību nav izdevies iegūt informāciju.</p>	<p>Slēgtos jautājumus iedala jautājumos ar vairāku atbilžu variantiem un jā/nē jautājumos.</p>
<p>• Jautājumi ar vairākiem atbilžu variantiem</p>	<p>Tie ir piespiedu izvēles slēgtie jautājumi. Tie jāizmanto, ja atvērto jautājumu izmantošana ir neefektīva. Šie jautājumi veicina bērna atcerēšanos, bet ir jābūt ļoti uzmanīgam, lai jautājumā netiktu iekļauta jauna informācija. Nav tik labs jautājums, jo jautājums jau ietver intervētāja izteiktu pieņēmumu.</p>	<p>Tas notika dzīvoklī vai kaut kur citur? Vai tur bija Jānis vai kāds cits?</p>
<p>• Jā/nē jautājumi</p>	<p>Tie arī ir piespiedu izvēles slēgtie jautājumi. Jāizmanto, ja atvērto jautājumu izmantošana ir neefektīva. Tiek izmantoti, ja ar atvērto jautājumu palīdzību nav izdevies atklāt notikušā faktu, bet intervētājam ir aizdomas, ka notikums ir noticis. Parasti sākas ar vai. Šo jautājumu izmantošanas risks ir, ka tie var veicināt vēlāmās atbildes saņemšanu.</p>	<p>Vai tas bija patēvs, kas tevi sita? Vai tas notika naktī, kad mammai bija nakts dežūras?</p>

Jautājumu veidi	Raksturojums	Piemēri
<p>Apvienotie jautājumi</p>	<p>Sākas ar vispārīgo jautājumu, brīvā stāstījuma veicināšanu, kam seko fokusētais vai slēgtais jautājums. Vai arī otrādi. Šiem jautājumiem ir jāietver un jāatsaucas uz to informāciju, kuru bērns jau ir pieminējis iepriekš.</p>	<p>1. Tu teici, ka viņš pieskārs tavam krāniņam. Pastāsti, lūdzu, vairāk par to!</p> <p><i>Fokusētais jautājums:</i> Kur Jānis tev pieskārs?</p> <p><i>Bērna atbilde:</i> Pie dibena.</p> <p><i>Apvienotais jautājums:</i> Pastāsti, kā viņš pieskārs pie tava dibena!</p> <p>2. <i>Slēgtais vai jā/nē jautājums:</i> Vai Jānis tev pieskārs vēl kaut kur?</p> <p><i>Bērna atbilde:</i> Jā!</p> <p><i>Apvienotais jautājums:</i> Pastāsti, kur vēl viņš tev pieskārs!</p>
<p>Uzvedinošie jautājumi*</p> <p><i>* Jāizvairās no šādu jautājumu uzdošanas, jo tie veicina bērna iespaidojamību un nekorektas informācijas iegūšanu no bērna..</i></p>	<p>Jautājumā tiek ietverta vēlamā, sagaidāmā atbilde. Jautājums ietver intervētāja viedokli. Rada augstu iespaidojamības risku un nepatiesas vai mazāk ticamas informācijas iegūšanu.</p>	<p>Tu teici, ka labi neatceries, kad pirmo reizi tas notika. Piekrīti, ka pirmo reizi tas notika pirms diviem gadiem?</p> <p>Vai varētu būt tā, ka to visu stāsti, jo esi dusmīgs uz savu patēvu?</p> <p>Tas, kas notika, tevi ļoti uztrauca (biji dusmīgs, aizvainots utt.), vai ne?</p>

Izmeklējamās situācijas ar vairākiem incidentiem izzināšana

Ja izmeklējamā situācija ietver vairākus incidentus, intervētājam ir jāizjautā un jāprecizē, sākot ar to notikumu, kas ir bijis pirmais vai pēdējais visu notikumu sērijā, vai bērniem (vecākiem par 8 gadiem) ir jājautā par to notikumu, ko viņi atceras vislabāk. Bērns sniedz vairāk informācijas, ja ir notikuši vairāki incidenti un pirmais jautājums tiek uzdots: „Kas parasti notiek?"/„Kas visbiežāk notiek?” Pēc tam seko specifiskās informācijas noskaidrošana par notikumu.

Pārtraukums

Pēc atvērtu jautājumu uzdošanas intervētājs var ņemt pārtraukumu. Pārtraukuma laikā intervētājs pārskata iegūtās atbildes, ja trūkst kādas informācijas, formulē vēlāk bērnam uzdodamos jautājumus. Intervētājs izplāno atlikušo intervijas daļu. Pēc pārtraukuma intervētājs sāk noskaidrot trūkstošo papildu informāciju, uzdodot atvērtos un fokusētos jautājumus. Intervētājs sagatavo rakstveidā jautājumus, kas iekļauj atbilžu variantus, kā arī apdomā, kā tos var aizvietot ar atvērtajiem vai fokusētajiem jautājumiem, kas aicina pastāstīt par notikumu. Tikai pēc tam tiek uzdoti jautājumi par tēmām vai notikumiem, kas netika pieminēti.

F Informācijas izpaušana

Intervētājam šajā intervijas posmā no bērna jāiegūst informācija, kā tika atklāts notikums. Ir svarīgi noskaidrot, ar ko bērns ir runājis par notikušo jau pirms izmeklēšanas intervijas, tas palīdz labāk dokumentēt un saprast, kas ar bērnu ir noticis.

G Intervijas nobeigums

Intervijas nobeigumā nepieciešamības gadījumā bērnam jāsniedz atbalsts. 4. pielikumā ir aprakstītas atbalstošas un neuzvedinošas tehnikas, kuras intervētājs var izmantot, lai sniegtu atbalstu bērnam. Intervētājs pēc intervijas jautā bērnam: „Vai ir vēl kaut kas, ko tu vēlētos pastāstīt?” Pēc tam intervētājs noslēdz tikšanos, pārrunājot ar bērnu kādu neitrālu tēmu. Var pateikties par sadarbību.

NICHD IZMEKLĒŠANAS INTERVIJAS PROTOKOLA IZMANTOŠANA NEPILNGADĪGO NOPRATINĀŠANĀ KRIMINĀLPROCESĀ

NCHD izmeklēšanas intervijas protokols tika pielāgots Latvijas apstākļiem. Izvērtējot NICHD izmeklēšanas intervijas protokola piemērotību Latvijas kultūrvidei un kriminālprocesa prasībām, tika izdarīti būtiski secinājumi, kas jāņem vērā, izmantojot šo protokolu pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanā. NICHD izmeklēšanas intervijas protokols ir piemērots arī nepilngadīgo pratināšanai administratīvās lietās. Izmantojot NICHD izmeklēšanas intervijas protokolu,

pratinot nepilngadīgo administratīvās lietās, ir jāņem vērā Administratīvās atbildības likumā noteiktās prasības.

NICHD izmeklēšanas intervijas protokolu rekomendē izmantot:

- psihologiem, advokātiem, tiesnešiem un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem (prokuroriem, policijas darbiniekiem), kuri praktiskās mācībās apguvuši *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokola izmantošanu nepilngadīgo nopratināšanā, kā arī apguvuši zināšanas bērnu psiholoģijā (zināšanas attīstības psiholoģijā, zināšanas par bērnu attīstības traucējumiem (autiskā spektra traucējumiem, garīgās attīstības atpalicību, mācīšanās traucējumiem), pamatzināšanas par metodēm un tehnikām, ko izmanto, veidojot sarunu ar bērnu);
- psihologiem, advokātiem, tiesnešiem un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem (prokuroriem, policijas darbiniekiem), kuri ieguvuši konkrētas zināšanas psiholoģijā (zināšanas attīstības psiholoģijā, zināšanas par bērnu attīstības traucējumiem (autiskā spektra traucējumiem, garīgās attīstības atpalicību, mācīšanās traucējumiem), pamatzināšanas par tehnikām, ko izmanto, veidojot sarunu ar bērnu) un prasmes saskarsmē ar bērniem, kā arī zināšanas par normatīvajiem aktiem, kas ir saistīti ar nepilngadīgo pratināšanu, un noziedzīga nodarījuma īpatnībām, par ko tiek veikta nopratināšana;
- tikai nepilngadīgo pratināšanā pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanā, kuru mērķis ir informācijas iegūšana no pratināmās personas. Lai izvairītos no nepilngadīgo cietušo un liecinieku sekundāras viktimizācijas, *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokolu nedrīkst izmantot speciālisti, kuru kompetencē nav iegūt informāciju no bērna par iespējamo noziedzīgo nodarījumu;
- dinamiski, ņemot vērā bērna raksturojumu (vecumu, attīstības īpatnības, temperamentu, emocionālo stāvokli un īpašās vajadzības) un konkrētā noziedzīga nodarījuma īpatnības (piemēram, noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaizskaramību), kā arī Kriminālprocesa likumā un citos normatīvajos aktos noteiktās prasības par nepilngadīgo pratināšanas gaitu;
- psihologiem un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem, kuriem tiek nodrošinātas regulāras supervīzijas un mācību semināri par nepilngadīgo nopratināšanu;
- psihologiem un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem, kuri ir ne tikai apmācīti darbam ar *NICHD* izmeklēšanas intervijas protokolu, bet arī piemēroti darbam ar nepilngadīgajiem kriminālprocesā. Psihologu un tiesībsargājošo iestāžu darbinieki, kuri nespēj izveidot kontaktu ar bērniem un novērtēt bērna vajadzības pratināšanas laikā, kā arī atpazīt un novērst savas pieļautās kļūdas pratināšanas laikā, nav ieteicams pratināt nepilngadīgos.

1. pielikums

NICHD IZMEKLĒŠANAS INTERVIJAS PROTOKOLS¹

A IEVADS

Mani sauc [vārds]. Šodien ir [datums] plkst. [laiks]. Es intervēju [bērna vārds] [atrašanās vieta].

Pārbaudiet, vai videokamera ir ieslēgta!

Labdien, [bērna vārds], esmu priecīga/-s tevi šodien satikt. Kā tev klājas?

Mani sauc _____, un manos darba pienākumos ir sarunāties ar bērniem par to, kas ar viņiem ir noticis. Tu jau redzi, ka šeit ir videokamera. Tā ierakstīs mūsu sarunu, lai es varētu atcerēties visu, ko man pastāstīsi.

Ievadā ir ļoti piemēroti izmantot labas gribas žestus.

Piemēram:

Vai tev ir ērti?

Vai varu kaut ko darīt, lai tu justos vēl ērtāk?

B KONTAKTA VEIDOŠANA UN STĀSTĪJUMA APMĀCĪBA

B.1 Tagad, [bērna vārds], es vēlos tevi labāk iepazīt. Pastāsti man, ko tev patīk darīt!

Sagaidiet bērna atbildi.

Ja bērns atbild, izsakiet atzinību un pastipriniet teikto:

Paldies, ka pastāstīji!

Es tiešām priecājos, ka iepazīstu tevi arvien vairāk.

Pēc tam pārejiet pie B.3 punkta, ja domājat, ka šajā posmā bērnam vajadzētu uzreiz pāriet uz stāstījuma apmācību.

Ja bērns neatbild, sniedz īsu atbildi vai nespēj turpināt stāstījumu, varat teikt:

Es zinu, ka tiekamies pirmo reizi, bet es patiešām vēlos tevi iepazīt.

Es priecājos, ka šodien varu ar tevi parunāties, [bērna vārds].

Pārejiet pie B.2 punkta, ja uzskatāt, ka vairāk jāpastrādā pie uzticības veidošanas.

Ja bērns izrāda neverbālās izvairīšanās pazīmes vai pretestību (piemēram, neskatās acīs), nekavējoties pievērsieties tam:

[Bērna vārds], ļauj man ieskatīties tavās acīs.

[Bērna vārds], lūdzu apsēdies man tuvāk.

1. Lamb, M.E., Brown, D.A., Hershkowitz, I., Orbach, Y., Esplin, P.W. (2018) Revised Investigative Interview Protocol: Version 2018. Tell Me What Happened: Questioning Children About Abuse, Second Edition. 239.-250. Published by John Wiley & Sons Ltd.

[Bērna vārds], redzu, ka tu [raudi, klusē], pastāsti man, kas notika, varbūt es varēšu tev palīdzēt.

[Bērna vārds], paldies, ka ļāvi man šodien tevi uzklusīt! Pastāsti man, lūdzu, kā jūties šobrīd?

B.2 Es patiešām vēlos tevi labāk iepazīt, [bērna vārds]. Es vēlos, lai tu man pastāsti, ko tev patīk darīt [skolā, stundu pārtraukumā, pēc skolas].

Sagaidiet atbildi.

Ja bērns turpina izvairīties vai izrādīt pretestību:

Aiciniet viņu parunāt par kādu neitrālu tematu, kas izvēlēts pirms intervijas sākuma (piemēram, bērna vecāki ir pastāstījuši, ko bērnam patīk darīt):

Dzirdēju, ka tev patīk [aktivitāte, hobijs]. Pastāsti man par [aktivitāti, hobiju]!

Pavaicājiet par lietām, kuras bērna ārējā izskatā pievērš uzmanību (piemēram, bērna apģērbs):

Redzu, ka tev ir [piemēram, futbola komandas T-krekls]. Pastāsti man par [to lietu]!

Piedāvājiet bērnam iespēju zīmēt²:

[Bērna vārds], vai tu vēlies uzzīmēt kaut ko, [ko tev patīk darīt, kaut ko jautru]? Šeit ir dažādu krāsu zīmuļi un papīrs, lai tu varētu zīmēt.

B.3 Tagad, [bērna vārds], pastāsti man vairāk par [aktivitāti, kuru bērns jau pieminēja]!

Izvairieties no tēmām, kas ir saistītas ar televīzijas pārraidēm, šoviem, videospēlēm vai fantāzijas pasauli.

Sagaidiet atbildi.

B.4 [Bērna vārds], pastāsti man par kādu jautru un smieklīgu notikumu, kas notika [skolā, bērnudārzā]!

B.5 Pastāsti man par [kaut ko, ko bērns ir pieminējis]! Izmantojiet dažādus uzaicinājumus, lai uzdotu jautājumus par dažādiem tematiem; vienam no šiem uzaicinājumiem ir jābūt vērstam uz iekšējo pasauli – domām, jūtām, sajūtām un emocijām.

B.6 Tu pastāstīji par [jautru, smieklīgu] notikumu, kas tev notika. Tagad pastāsti man par kaut ko ne tik priecīgu, kas ir noticis [skolā, bērnudārzā]!

Svarīgi: neminiet vietu, kur, iespējams, ir notikusi vardarbība (izmeklējamā situācija)!

B.7 Pastāsti man, lūdzu, par [kaut ko, ko bērns ir pieminējis]! Izmantojiet dažādus uzaicinājumus, lai iegūtu visaptverošu informāciju par vairākiem tematiem; vienam no uzaicinājumiem jābūt vērstam uz iekšējo pasauli – domām, jūtām, sajūtām un emocijām.

2. Nemiet vērā, ka šī aktivitāte ir paredzēta, lai veicinātu bērna komfortu, nevis lai uzzinātu par notikušo vardarbību. Necentieties un nemēģiniet interpretēt bērna zīmējumu, kā arī nelūdziet bērnu uzzīmēt kaut ko, kas varētu būt saistīts ar intervijā skarto tēmu.

Ja bērns atklāj informāciju, kas viņam rada izteiktu satraukumu, lūdzu, izpētiet to kārtīgi, vienlaikus sniedzot atbalstu. Iespējams, vēlēšities pārbaudīt, vai bērns par to iepriekš ir kādu informējis:

Tu man pastāstīji par [satraucošo atgadījumu]. Vai par to esi pastāstījis kādam pieaugušajam?

Ja bērns saka „nē”, sakiet: Vai vēlies, lai palīdzu tev kādam par to pastāstīt?

B.8 [Bērna vārds], tu man pastāstīji par [jau iepriekš aprakstīto patīkamo notikumu] un par [jau iepriekš aprakstīto nepatīkamo notikumu], kā arī pastāstīji par savām [domām, jūtām, sajūtām un emocijām] (ja viņš/viņš to darīja). Paldies, ka pastāstīji man! Ir svarīgi, lai tu zini, ka man vari stāstīt jebko – gan labo, gan slikto.

C PAMATNOTEIKUMU IZSKAIDROŠANA UN PRAKTISKIE PIEMĒRI

Pielāgojiet jautājumus atbilstoši bērna attīstības līmenim!

C.1 [Bērna vārds], es labprāt uzzinātu vēl kaut ko par tevi, un šodien tev uzdošu vairākus jautājumus.

Ja es uzdodu tev jautājumu, kuru nesaproti, tad tā arī man pasaki: „[intervētāja vārds], es nesapratu.” Labi, [bērna vārds]?

Pauze.

Ja tev uzdodu jautājumu, uz kuru nezini atbildi, tad tā arī pasaki man: „Es nezinu.” Tātad, [bērna vārds], ja es tev pavaicātu [piemēram, ko šodien ēdu brokastīs], ko tu teiktu?

Sagaidiet atbildi.

Ja bērns saka „Es nezinu”, sakiet: Pareizi. Tu nezini, [bērna vārds], vai ne?

Ja bērns min iespējamo atbildes variantu, sakiet: Nē, [bērna vārds], tu mani nepazīsti un [piemēram, tu nebiji kopā ar mani, kad es šorīt brokastoju], tāpēc tu nezini, ko ēdu brokastīs. Tad, kad nezini atbildi, lūdzu, nemini. Tā arī pasaki, ka nezini.

Pauze.

Bet, ja zini vai atceries, tad gan ir svarīgi, ka man to pasaki, labi [bērna vārds]?

C.2 Un, ja saku kaut ko nepareizi, tad tu man pasaki. Labi, [bērna vārds]?

Sagaidiet atbildi.

Tātad, ja es teiktu, ka esi divus gadus veca meitene [intervējot piecgadīgu zēnu u. c.], kas tev būtu jāsaka?

Ja bērns tikai noliedz, neizlabojot jūs, sakiet: Tev ir taisnība! Tu neesi divus gadus veca meitene. Kas tev būtu jāsaka?

Sagaidiet atbildi.

Sniedziet pozitīvu pastiprinājumu, ja bērns sniedz pareizu atbildi uz uzdoto jautājumu:

Pareizi, [bērna vārds]. Tagad zini, kas tev ir jāsaka, ja kļūdos vai pasaku kaut ko nepareizi.

Pauze.

Labojiet nepareizu atbildi: Nē, [bērna vārds], tu neesi [nepareizs vecums], tev ir [īstais vecums].

Tātad, ja es apgalvotu, ka tu stāvi, ko tu teiktu?

Sagaidiet atbildi.

Labi.

[Bērna vārds], tagad tu saproti, ka tad, ja kļūdos un pasaku kaut ko nepareizi, tev mani ir jāizlabo un jāpasaka, kā ir pareizi.

C.3 Manos darba pienākumos ir sarunāties ar [bērniem, pusaudžiem] par to, kas ar viņiem ir noticis. Es tiekos ar daudziem [bērniem, pusaudžiem], lai viņi varētu man izstāstīt patiesību, kas viņiem ir noticis.

[Bērna vārds], ir ļoti svarīgi, lai tu šodien pastāstītu patiesību par to, kas tev ir noticis.

D TURPMĀKĀ ATTIECĪBU VEIDOŠANA UN EPIZODISKĀS ATMIŅAS TREIŅŠ

Pirms intervijas, lūdzu, noskaidrojiet bērnam pozitīvu un nozīmīgu nesenu notikumu, kurā bērns aktīvi piedalījās. Ja iespējams, izvēlieties notikumu, kura norise bija apmēram tajā pašā laikā, kad notika iespējamā vai konstatētā vardarbība. Ja konstatētā vardarbība notika tajā pašā dienā, uzdodiet jautājums par citu notikumu.

Priecājos tevi šodien satikt, [bērna vārds], un vēlos iepazīt tevi vēl labāk.

D.1 Galvenais uzaicinājums informācijas sniegšanai.

Pirms dažām [dienām, nedēļām] bija [brīvdiena, dzimšanas dienas ballīte, cits notikums]. Izstāsti man visu, kas notika [notikuma laikā] no sākuma līdz beigām, cik labi vien vari atcerēties!

Ja notikums iepriekš netika identificēts, jautājiet: „Vai nesen esi piedzīvojis kaut ko īpašu, piemēram, kaut kur aizbraucis vai piedalījies dzimšanas dienas ballītē?“

Ja bērns nemin piemērotu notikumu, sakiet: Labi, tad pastāsti man visu, kas notika [vakar, šodien] no tā brīža, kad pamodies, līdz brīdim, kad devies gulēt!

D.2 Nākamais uzaicinājums informācijas noskaidrošanai.

Lūdzu, atgādinī vēlreiz, ar ko sākās pasākums.

Tad pajautājiet: Un kas notika pēc tam, [bērna vārds]?

Izmantojiet šo jautājumu, cik bieži vien nepieciešams šajā sadaļā, līdz pilnībā esat ieguvīši visu informāciju par notikumu.

Paldies, [bērna vārds], tu man esi pastāstījis ļoti daudz [ja viņš to teica]! Es vēlētos pavaicāt vēl dažus jautājumus par to, ko man pastāstīji.

D.3 Uzaicinājumā atklāt informāciju, sadalot to noteiktos laika periodos.

Mēģiniet izmantot informācijas atklāšanai trīs laika periodus, bet varat pielāgot aicinājumu daudzumu un to veidu atbilstoši bērna spējām un reakcijai.

[Bērna vārds], es vēlētos, lai tu man izstāstītu visu par [notikumu].

Lūdzu, pastāsti man visu, kas notika, sākot no brīža, kad [bērna minētā aktivitāte], līdz brīdim, kad [nākamā minētā aktivitāte]!

Ja bērnam ir grūti saprast noteiktos laika periodus, saki:

Lūdzu, izstāsti man visu, kas notika, sākot no brīža, kad [bērna minētā aktivitāte] sākās!

Paldies, [bērna vārds], ka tu man to izstāstīji! Tevis teiktais ir ļoti skaidri saprotams, un tas palīdz man saprast, ko ar to domāji.

D.4 Precizējošs uzaicinājums

Mēģiniet izmantot trīs precizējošus uzaicinājumus, bet jūs varat pielāgot to skaitu atkarībā no bērna spējām un reakcijas. Lūdzu, koncentrējieties arī uz domām un jūtām!

Precizējošus uzaicinājumus var izmantot vienā no diviem veidiem: Pastāsti man vairāk par [aktivitāti, priekšmetu, domām, jūtām]!

Iepriekš sarunas laikā stāstīji par [aktivitāti, priekšmetu, domām, jūtām]. Pastāsti man vairāk par to!

D.5 [Bērna vārds], paldies tev, ka pastāstīji par [notikumu]!

Mūsu šīs dienas sarunas laikā ir ļoti svarīgi, lai tu man pastāstītu patiesību par to, kas tev ir noticis.

D.6 [Bērna vārds], kā jūties līdz šim brīdim mūsu sarunas laikā?

Ja bērns nevēlas sadarboties un nelabprāt runā pirms intervijas galvenās daļas, pārtrauciet interviju. Pārejiet uz G sadaļu, lai pabeigtu interviju un ieplānotu papildu interviju, kas vērsta uz turpmākas uzticības veidošanu.

E INTERVIJAS GALVENĀ SADAĻA UN TAJĀ IEKĻAUTIE JAUTĀJUMI

E.1 Pāreja uz intervijas galvenajiem jautājumiem.

Svarīgi: Ja bērns nepārprotami izrāda verbālu pretestību, nenoliedzot vardarbības esību, pārejiet pie sadaļas E.1.a „Atbalsta sniegšana, lai pārvarētu bērna atteikumu runāt”, mēģiniet pārvarēt bērna pretestību, neizmantojot papildu uzaicinājumus.

Tagad, kad tevi pazīstu nedaudz labāk, vēlos parunāt par to, kāpēc šodien esi šeit.

Jebkurā intervijas posmā, tiklīdz bērns atklāj piedzīvoto juridiski nozīmīgo notikumu, pārejiet pie E.2 sadaļas.

Ja bērns stāsta par nesaistītu notikumu, saki: Es klausos, ko man saki, [bērna vārds]. Ja vēlies, varam par to parunāt vēlāk. Tagad vēlos uzzināt par kaut ko citu, kas tev, iespējams, ir noticis.

1. Es saprotu, ka kaut kas tev, iespējams, ir noticis. Pastāsti man visu, kas tev notika, no sākuma līdz beigām!
2. Es jau minēju, ka mans darbs ir sarunāties ar bērniem par to, kas ar viņiem ir noticis. Tas ir ļoti svarīgi, ka tu pastāsti, kāpēc, tavuprāt, [tava mamma, tavs tētis, vecmāmiņa] [tevi atveda šodien uz šejieni vai kāpēc, tavuprāt, es šodien atnācu ar tevi parunāties].
3. *Ja bērns neatklāj juridiski nozīmīgo notikumu un izskatās izvairīgs vai izrāda pretestību, varat uzrunāt viņu, izmantojot vispārīgus atbalstošus apgalvojumus, kuri konkrēti neattiecas tieši uz viņu un kuros netiek pieminēta vardarbība:*

- a) [Bērna vārds], mans darbs ir uzklaut bērniem par to, kas viņiem ir noticis.
- b) [Bērna vārds], es patiešām vēlos uzzināt, kad kaut kas notiek bērniem. Tāpēc es esmu šeit.
- c) [Bērna vārds], man bērni var stāstīt gan par labo, gan par sliktu, kas viņiem ir noticis.

4. Dzirdēju, ka esi runājis ar [ārstu, skolotāju, sociālo darbinieku, jebkuru citu profesionāli] [laiks/vieta]. Pastāsti man, lūdzu, par ko jūs runājāt!
5. Es [redzēju, dzirdēju], ka tev ir/bija [konstatēti ievainojumi, sasitumi] uz tavas/tava [ķermeņa daļas]. Izstāsti man visu par [tiem, to]!
6. [Bērns vārds], vai tev kaut kas notika [iespējamā incidenta vieta/laiks]? Es saprotu, ka kaut kas tev, iespējams, ir noticis. Pastāsti man visu, kas tev notika, no sākuma līdz beigām!

Ja bērns nestāsta par juridiski nozīmīgo notikumu, kā arī izskatās izvairīgs vai izrāda pretestību, varat izmantot dažus no iepriekš minētajiem atbalstošajiem apgalvojumiem (a–c) vai kādu no turpmāk minētajiem apgalvojumiem (d–f), kas ir attiecināms tieši uz bērnu, bet tajā pašā laikā netiek pieminēta vardarbība:

- d) Tu man esi tik daudz pastāstījis par sevi. Tagad tevi jau labāk pazīstu, un droši man vari pastāstīt vairāk [par labo un sliktu], kas tev ir noticis.
- e) Tu tik daudz pastāstīji par sevi. Paldies, ka izstāstīji man! Kad turpināsi ar mani šodien sarunāties, lūdzu, pastāsti par citām lietām, kas tev ir notikušas!
- f) [Bērna vārds], ja ir vēl kaut kas, ko vēlies man pateikt, es vēlētos to zināt. Man tas ir svarīgi.

Ja bērns nestāsta par juridiski nozīmīgo notikumu vai arī noliedz to, novērtējiet un izplānojiet nākamās intervijas soļus.

Varat izmantot bērna verbālās un neverbālās norādes, kas norāda par nevēlēšanos runāt, lai novērtētu situāciju un pieņemtu lēmumu turpināt vai neturpināt interviju. Apsveriet intervijas beigšanu (pārejiet pie E.1.b punkta) un plānojiet papildu interviju, ja uzskatāt, ka bērns nevēlas sadarboties, izrāda pretestību vai izvairās no sarunas un šī papildu intervija būtu ļoti noderīga savstarpējās uzticības veidošanā.

Pakāpeniski pārejiet pie papildu uzaicinājumiem, ja jums ir aizdomas, ka:

- *Iespējams, vardarbība nav notikusi.*
- *Bērns neatpazīst intervijas mērķi.*
- *Bērns pretojas un izvairās no sadarbības sarunas laikā, bet ir nopietnas bažas par viņa labklājību vai izmeklēšanas atlikšana var apdraudēt bērna drošību.*

7. [Bērna vārds], vai kāds tev ir nodarījis pāri?
8. [Bērna vārds], vai kāds tev kaut ko ir nodarījis, ko uzskati par nepareizu?
9. [Bērna vārds], vai kāds [īsi apkopojiet bērna piedzīvoto juridiski nozīmīgo notikumu vai aizdomas, neminot iespējamā vainīgā vārdu un nesniedzot pārāk daudz informācijas]?

Ja bērns nestāsta par piedzīvoto juridiski nozīmīgo notikumu, kā arī izskatās izvairīgs vai izrāda pretestību un vienlaicīgi ir objektīvi pierādījumi, kas rada aizdomas par notikušo, varat izmantot iepriekš minētos atbalstu sniedzošos apgalvojumus (a–f) vai kādu no turpmāk minētajiem (g–k):

- g) [Bērna vārds], [es, cilvēki] esmu noraizējies(-usies)/ir noraizējušies par tevi, un vēlos uzzināt, vai tev kaut kas ir noticis.
 - h) [Bērna vārds], ja tev kaut kas ir noticis un vēlies, lai nekas tāds vairs nenotiktu, droši vari man to pateikt.
 - i) 1) [Bērna vārds], ja tev ir grūti to izstāstīti, pastāsti, kāpēc?
2) [Bērna vārds], vai tev kaut kas satrauc?
3) [Bērna vārds], kas varētu notikt, ja man pastāstīsi?
4) [Bērna vārds], vai kāds tev ir teicis, lai par to nevienam nestāsti?
 - j) Dažkārt bērni domā, ja viņiem kaut kas notiek, tad tā ir viņu vaina, bet bērni nav atbildīgi par notikušo.
 - k) Tā ir tava izvēle, vai gribi man to pastāstīsi, bet mans uzdevums – ļaut tev izvēlēties.
10. [Bērna vārds], es sapratu, ka [tu, kāds] [paziņoja, redzēja] [īsi apkopojiet piedzīvoto juridiski nozīmīgo notikumu vai aizdomas, neminot iespējamā vainīgā vārdu un nesniedzot pārāk daudz informācijas]. Vēlos noskaidrot, vai tas tev ir noticis.

E.1.a Atbalstu sniedzošie apgalvojumi, lai palīdzētu pārvarēt atklātus atteikumus.

Ja ir skaidri redzams, ka bērnam sagādā grūtības izpaust informāciju vai bērns nevēlas izpaust informāciju, bet nav noliedzis vardarbību, varat izmantot iepriekš minētos atbalstu sniedzošos apgalvojumus (a–k) un šādus apgalvojumus (l–q), kas attiecas uz atklātiem atteikumiem, iesaistīt sarunā:

- l)** [Bērna vārds], saprotu, ka tu esi [bērna pieminētās grūtības, piemēram, apmulsis]. Sāksim mūsu sarunu, un centīšos tev palīdzēt.
- m)** Daudzi bērni saskaras ar [bērna pieminētajām grūtībām], un es cenšos viņiem palīdzēt.
- n)** Saprotu, ka tu esi [bērna pieminētās grūtības]. Pastāsti man par to vairāk!
- o)** *Ja bērns izrāda neuzticēšanos: Esmu pārlicināts(-a), ka to labi vari izstāstīt.*
- p)** *Ja bērns minēja, ka bija noraizējies par kaut ko konkrētu un jūsu sniegtais apliecinājums ir patiens: Nesatraucies, es [neteikšu citiem bērniem/ pārlicināšos, ka tu nenokavēsi autobusu]!*
- q)** Tā ir tava izvēle, vai tu man to stāstīsi, un to pieņemšu.

E.1.b Intervijas pabeigšana, neatklājot piedzīvoto juridiski nozīmīgo notikumu.

Ja kādā intervijas brīdī, cenšoties noskaidrot, vai varētu būt notikusi vardarbība, uzskatāt, ka bērns izturas vienaldzīgi vai nesadarbojas un ka uzticības veidošanai noderētu papildu tikšanās, pārtrauciet interviju un iepļānojiēt nākamo. Pārejiet pie G sadaļas, ja vēlaties pabeigt interviju.

E.2 Incidentu izmeklēšana

Visā intervijas galvenajā daļā ir svarīgi saglabāt un sekmēt izveidoto savstarpējo kontaktu ar bērnu, turpināt sniegt atbalstošus apgalvojumus, kā arī pievērst uzmanību emocionālām grūtībām, sāpīgiem brīžiem un konfliktiem.

E.2.a Brīvā atcerēšanās.

10.a Uzaicinājums uz pirmo stāstījumu par notikušo incidentu.

Ja bērns piemin kādu konkrētu notikumu:

[Bērna vārds], tu teici, ka [īsi apkopojiet bērna izteikto apgalvojumu]. Izstāsti man visu, ko vien atceries, no sākuma līdz beigām!

Ja bērns min vairākus incidentus:

[Bērna vārds], tu teici, ka [īss bērna izteiktā apgalvojuma kopsavilkums]. Izstāsti man visu par [pēdējo/pirmo reizi/vietu/laiku/konkrētu notikumu] no sākuma līdz beigām!

Ja bērns sniedz vispārīgu aprakstu un jūs nevarat noteikt notikušo incidentu skaitu:

[Bērna vārds], tu teici, ka [īsi apkopojiet bērna izteikto apgalvojumu]. Tas notika

vienu vai vairākas reizes?

Atkarībā no bērna sniegtās atbildes, lūdzu, sāciet ar pirmo pastāstīto notikumu (10.a)!

Ja bērna sniegtais apraksts joprojām ir vispārīgs, lūdzu, sakiet:

[Bērna vārds], tu man teici, ka [īsi apkopojiet bērna sniegto vispārīgo aprakstu]. Izstāsti man visu no sākuma līdz beigām!

10.b *Turpmākais uzaicinājums informācijas noskaidrošanai.*

Lūdzu, atkārtojiet bērna minētās darbības/notikuma aprakstu, ar ko sākās attiecīgais notikums/darbības! Tad pajautājiet:

Kas notika pēc tam?

Izmantojiet šo jautājumu, cik bieži vien nepieciešams, līdz jums ir pilnīgs iespējamā notikuma apraksts!

10.c *Uzaicinājumi atklāt informāciju, sadalot noteiktos laika periodos.*

Tu man pastāstīji tik daudz un palīdzēji izprast notikušo. Tagad, [bērna vārds], es vēlētos tev uzdot pāris jautājumu par [incidentu nosaukums].

[Bērna vārds], padomā par to [dienu, nakti] un, lūdzu, izstāsti man visu, kas notika, sākot no brīža, kad [bērna minētā aktivitāte], līdz brīdim, kad [nākamā minētā aktivitāte]!

10.d *Precizējošs uzaicinājums.*

Precizējoši uzaicinājumi var būt divu veidu:

- Pastāsti man vairāk par [aktivitāti, priekšmetu, jūtām, domām]!
- [Bērna vārds], tu minēji [aktivitāti, priekšmetu, jūtas, domas]. Pastāsti man vairāk par to!

Izmantojiet šo jautājumu, cik vien bieži ir iespējams, šīs sadaļas laikā.

Svarīgi! Uzaicinājumi brīvi atsaukt atmiņā jaunas informācijas nianšes saistībā ar jau minēto ir jāizmanto pirms tiešo jautājumu uzdošanas.

E.2.b *Tiešs uzaicinājums.*

Ja joprojām trūkst kādas būtiskas informācijas par piedzīvoto juridiski nozīmīgo notikumu vai ir kādas neskaidrības, kad ir uzdoti visi iespējamie atvērtie jautājumi, izmantojiet tiešu uzaicinājumu, uzdodiet fokusētos jautājumus.

11. [Bērna vārds], tu teici, ka/pieminēji [aktivitāti, priekšmetu, jūtas, domas]. [Kā, kad, kur, kurš, kas kāds, cik, ko tu ar to domāji]?

Intervijas laikā, cik vien ir iespējams, ir svarīgi apvienot atvērtos jautājumus ar fokusētajiem jautājumiem:

Pastāsti man vairāk par to.

E.2.c *Vairāku incidentu izpēte.*

Ja, atbildot uz 11. jautājumu, bērns piemin vienu incidentu:

12. [Bērna vārds], vai tas, par ko man tikko pastāstīji, notika vienu vai vairākas reizes?

Ja bērns pasaka, ka šādi incidenti ir notikuši vairāk nekā vienu reizi, atgriezieties pie 10.a jautājuma un izziniet papildus minētos incidentus. Bieži vien vislabāk ir izzināt pēdējo, pirmo vai to incidentu, kuru vislabāk atceras.

E.2.d *Pārtraukums.*

[Bērna vārds], tagad es vēlos pārliicināties, ka visu sapratu, kā arī padomāt, vai man tev vēl kaut kas nav vaicājams. Veltīšu pāris minūtes, lai pārdomātu to, ko man pastāstīji/lai pārskatītu savas piezīmes.

Pārtraukuma laikā pārskatiet saņemto informāciju, pārbaudiet, vai netrūkst kādas informācijas, un izplānojiet atlikušo intervijas daļu. Sagatavojiet rakstveidā jautājumus, kas iekļauj atbilžu variantus, kā arī apdomājiet, kā tos var aizvietot ar atvērtajiem jautājumiem vai tiešajiem jautājumiem, kas aicina pastāstīt par notikumu.

E.2.e *Jautājumi ar atbilžu variantiem – informācijas, ko bērns nav minējis sarunas laikā, izzināšana.*

Jums vajadzētu uzdot šos jautājumus tikai tad, ja citas metodes jau ir izmēģinātas un konstatējat, ka joprojām trūkst kādas ļoti svarīgas informācijas saistībā ar izmeklēšanu. Intervijas laikā, cik vien ir iespējams, ir ļoti svarīgi apvienot jautājumus ar atbilžu variantiem un atvērtos jautājumus (izstāsti man visu par to).

Ja ir notikuši vairāki incidenti, ir jāvirza saruna uz attiecīgajiem incidentiem, izmantojot bērna stāstīto un atsaucoties uz viņa vārdiem.

13. [Bērna vārds], kad tu man pastāstīji par [noteiktā laikā un vietā notikušo incidentu], pieminēji [aktivitāti, priekšmetu, sajūtu, pārdomas]. [Vai bija, ir] [informācija, ko bērns var apstiprināt vai noliegt]?

Piemērs: Anna, tu man stāstīji par to, ka virtuvē biji kopā ar Jāni, vai virtuvē bija arī vēl citi cilvēki?

Vienmēr, kad ir piemērota situācija, izmantojiet uzaicinājumu pastāstīt:

Izstāsti man visu par [aktivitāti, priekšmetu, jūtām, domām]!

Pirms pārejas pie sarunas par nākamo incidentu, pārliecinieties, ka esat ieguvis visu trūkstošo informāciju par katru konkrēto incidentu.

2. pielikums

UZTICĪBAS VEIDOŠANA, IZMANTOJOT ZĪMĒŠANAS METODI

Ja bērns neatbild, izturas distancēti un izskatās nobijies vai neatraisīts kontakta veidošanas posmā, varat izmantot šādus aicinājumus:

[Bērna vārds], vai vēlies uzzīmēt kaut ko, ko tev patīk darīt?

[Bērna vārds], vai vēlies uzzīmēt kādu jautru notikumu, ko esi piedzīvojis?

Piedāvāriet bērnam baltu papīra lapu un zīmēšanas rīkus un ļaujiet viņam/viņai zīmēt vairākas minūtes!

Apsēdieties bērnam blakus, smaidiet un mudiniet viņu runāt zīmēšanas laikā!

Neinterpretējiet bērna zīmējumu! Nepievērsiet uzmanību bērna zīmējumam, bet gan atsaucieties tikai uz mutvārdu informāciju, ko bērns piemin zīmēšanas laikā vai pēc tās, izmantojot atvērtos jautājumus sarunā!

Ja zīmēšanas laikā vai pēc tās bērns nerunā, izmantojiet atvērto jautājumu, lai sāktu sarunu:

Lūdzu, pastāsti man par savu zīmējumu!

Kad bērns ir pabeidzis zīmēt, uzslavējiet viņu:

Tas ir ļoti jauks, [bērna vārds]. Paldies, ka uzzīmēji šādu jauku zīmējumu!

3. pielikums

SITUĀCIJAS, KAD IR NEPIECIEŠAMAS PAPILDU INTERVIJAS

Papildu interviju var veikt, ja intervētājs uzskata, ka citā tikšanās laikā varētu izveidot labāku kontaktu, tādējādi palīdzot labāk izprast, vai ir notikusi vardarbība (pārejas posms). Dažkārt var būt nepieciešamas divas vai trīs intervijas.

Vispārīgas vadlīnijas papildu intervijām:

Vispārīgas vadlīnijas papildu intervijām:

1. Pirms intervijas apkopojiet pieejamo informāciju par bērnu, lai iepriekš iegūtā informācija palīdzētu veidot savstarpējo uzticību (piemēram, bērna intereses, pozitīvi atgadījumi vai pasākumi, ko bērns ir pieredzējis, un cita svarīga informācija).
2. Pirms plānotās intervijas pārskatiet iepriekšējā intervijā iegūto informāciju, lai atsauktu atmiņā sarunu ar bērnu.
3. Sarunas sākumā atkarībā no bērna un apstākļiem var īsumā pieminēt pamatnoteikumus, bet ne pilnībā tos uzskaitīt.
4. Uzticības veidošanas posmā iedziļinieties stāstītajā par draugiem, interesēm, nozīmīgiem notikumiem, kā arī tematos, kas tika apspriesti iepriekšējā(-ās) tikšanās reizē(-ēs).
5. Jebkurā sarunas posmā, ja bērns atklāj piedzīvoto juridiski nozīmīgo notikumu vai min būtisku informāciju, pārejiet pie intervijas galvenās daļas.
6. Parasti papildu intervijai ir jānotiek saskaņā ar protokolā paredzēto kārtību, kura pēc nepieciešamības ir jāpielāgo, lai atsauktos uz iepriekšējo interviju un pamatotos uz iepriekš izveidoto savstarpējo uzticību.

Piemēram:

- Iespējams, tu atceries mani, [mans vārds ir ...].
 - Arī šodien [man ir līdzīva videokamera].
 - Pēdējo reizi, kad tikāmies, teici, ka [piemēram, tev patīk spēlēt futbolu].
7. Sarunas virzībai un lēmumu pieņemšanai attiecībā uz intervijas norisi un pārejas posmu jānotiek saskaņā ar protokolā uzskaitītajiem kritērijiem.

4. pielikums

ATBALSTOŠAS UN NEUZVEDINOŠAS TEHNIKAS

A Uzrunājiet bērnu vārdā

- Uzrunājiet bērnu, vērsoties pie viņa personīgi un uzrunājot vārdā!
- Izvairieties no mīļvārdiņu izmantošanas (mīļais, jaukumiņ, u. c.)!

B Savstarpējā kontakta veidošana

Bērna sagaidīšana

- Es priecājos [tevi šodien satikt, iepazīties ar tevi, satikt tevi, lai ar tevi parunātos].
Mani sauc _____.

Izrādiet personīgu interesi par bērnu

- Es patiešām vēlos uzzināt par [tevi, to, kas tev ir noticis].
- Šodien mēs tiekamies pirmo reizi, un man ir patiešām svarīgi tevi labāk iepazīt.

Nelieli labas gribas žesti

- Vai tev ir auksti?
- Es tev parādīšu, kur atrodas labierīcības.
- Šī ir tava ūdens glāze.
- Ja vēlies, vari aplūkot videokameru.
- Vai vēlies īsu pārtraukumu?

C Pastiprinājums

Pastipriņoša uzvedība

- Izvairieties no teiktā vērtēšanas (tu par to pastāstīji ļoti labi) un nepastipriniet noteiktu saturu (paldies, ka pastāstīji man par savu tēvu)!
- Tu to skaidri apraksti.
- Tu pastāstīji ļoti daudz, un tas ir svarīgi.
- Tu patiešām man palīdzi saprast. Paldies tev!
- Tu izlaboji manis teikto, un tas ir svarīgi.
- Man ir skaidrs tas, ko tu saki.

Paldies un atzinības izteikšana

- Vēlos tev pateikt paldies par to, ka man palīdzēji.
- Man patiešām ir prieks, ka ar mani aprunājies.
- Paldies, ka centies atcerēties un pastāstīt par to, kas ir noticis! Paldies, ka izstāstīji man!

Bērna lēmumu respektēšana

- Tā ir tava izvēle – pastāstīt man vai ne –, un mans uzdevums ir ļaut tev izvēlēties

D Uzticības veidošana

Pārdomas par attiecībām

- Tu man pastāstīji tik daudz par sevi, un esmu tevi labāk iepazīnis (-usi). Tagad, kad esam viens otru labāk iepazīnuši, vari man pastāstīt par notikušo.

Rūpju paušana

- Esmu šeit, lai tev palīdzētu.
- Man rūp, kas tev ir noticis.
- Tu man esi svarīgs.

Uzsveriet, ka esat kāds, kuram var atklāt

- Ja kaut kas ir noticis, esmu šeit, lai tevi uzklausītu.
- Tu vari man uzticēties un pastāstīt, ja kaut kas ir noticis.
- Tu vari man uzticēt [noslēpumus, ne tik patīkamus brīžus].
- Es runāju ar daudziem bērniem, un viņi man stāsta par to, kas viņiem ir noticis.
- Tas ir mans darbs – uzklausīt bērnus, ja viņiem ir problēmas.

E Emocionālais atbalsts

Bērna izklāstīto grūtību vispārināšana

- Daudziem bērniem par to ir grūti runāt.
- Daudzi bērni sākumā jūtas [nokaunējušies, kautrīgi, nedaudz atturīgi], bet pēc tam viss ir kārtībā.
- Daudziem bērniem ir savi noslēpumi, un esmu šeit, lai viņus uzklausītu.

Empātija

- Saprotu, ka tev ir grūti par to pastāstīt.
- Zinu, ka šī ir diezgan gara intervija.

Pievērsiet uzmanību bērna izjūtām

- Kā tev ir klājies līdz šim?
- Kā tagad jūties, kad esam pabeiguši sarunu?
- Kā jūties, pirms sākām runāt?
- Kā jūties šodien, mūsu sarunas laikā?

Emociju izzināšana

- Pastāsti man vairāk par savām [bailēm, dusmām]!
- Redzu, ka tu raudi. Kāpēc tu raudi?
- Tu teici, ka nevari man pastāstīt. Pastāsti man vairāk par to!

Emociju pārfrāzēšana

- Tu minēji, ka [juties bēdīgs(-a), tu raudāji, kļuvi dusmīgs(-a)].

<p>Uzdodiet atvērtus jautājumus par sajūtām un domām notikušā incidenta laikā</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tu minēji, ka [juties bēdīgi, izjuti riebumu, tev gribējās aizbēgt]. Pastāsti man vairāk par to! • Emociju pieņemšana un atpazīšana: • Tu minēji, ka tas bija ļoti sāpīgi. • Man ir skaidrs tas, ko tu saki. • Es redzu, ko tu saki.
<p>Mierinājums</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nesatraucies, es nestāstīšu par to citiem bērniem, parūpēšos, lai viņi to neuzzina. • Dažkārt bērniem palīdz tas, ka viņi var izrunāties un viņiem vairs nav jāglabā noslēpums.
<p>Atbildības noņemšana no bērna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ja [kaut kas notika, kāds tev nodarīja pāri], [tā nav tava vaina, tu neesi par to atbildīgs]. • Vispārinājums: Kad kaut kas notiek ar bērniem, tā nav viņu vaina.
<p>Neizpaustu emociju un konfliktu izpēte</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ja tev ir grūti par to runāt, pastāsti, kas tevi uztrauc!
<p>F Laipns iedrošinājums</p>	
<p>Sirsnīgi uzsveriet, ka bērns ir galvenais informācijas avots</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tu vari stāstīt man gan par labo, gan par sliktu. • Šeit vari pastāstīt par visu. • Ir labi runāt [par šādām lietām, pateikt tos/sliktos vārdus]. • Daudzi bērni stāsta par to, kas ir noticis, un tas nav nekas slikts.
<p>Uzticības/optimisma izrādīšana</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Manuprāt, tu vari to labi aprakstīt. • Esmu pārliecināts(-a), ka vari man pateikt.
<p>Palīdzības piedāvāšana</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vēlos, lai tev būtu vieglāk, kā varu tev palīdzēt? • Vai tev būtu vieglāk par to uzrakstīt? • Sāc stāstīt, un sarunas laikā tev uzdošu jautājumus! Esmu šeit, lai tev palīdzētu.
<p>Neverbālās saziņas veicināšana</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Panāc nedaudz uz priekšu un nostājies man iepretim, lai varu tevi redzēt! • Ļauj man ielūkoties tavās acīs!
<p>Informācijas izpaušanas veicināšana</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lūdzu, turpini un izstāsti man! • Tas patiešām ir svarīgi, lai tu izstāstītu man, ja tev kaut kas notika.

5. pielikums

NEATBILSTOŠA ATBALSTA SNIEGŠANA

G Neatbilstoša atbalsta sniegšana

Ietekmējošs atbalsts	<ul style="list-style-type: none">• Selektīvi izmantoti pieņēmumi par situācijām, kuras bērns vēl nav pieminējis.
Nepamatots atbalsts	<ul style="list-style-type: none">• Nereāli solījumi vai pārlicināšana.
Konfrontācija	<ul style="list-style-type: none">• Nereāli solījumi vai pārlicināšana• Intervētājs apstrīd bērna sniegto informāciju, liekot domāt, ka tā ir nepamatota, pretrunā ar informāciju, kas iegūta no ārējiem avotiem, vai ka bērna informācija ir nekonsekventa.
Diskomforta izraisīšana	<ul style="list-style-type: none">• Bērna stāstījuma pārtraukšana, bērna apgalvojumu vai uzvedības kritizēšana, spiediena izdarīšana uz bērnu, vēršanās pie bērna, izmantojot nepareizu vārdu.
Atbilstošas rīcības trūkums	<ol style="list-style-type: none">a. [Bērna vārds], mans darbs ir uzklaut bērņus par to, kas viņiem ir noticis.b. [Bērna vārds], es patiešām vēlos uzzināt, ja kaut kas notiek bērņiem. Tāpēc es esmu šeit.c. [Bērna vārds], man bērņi var stāstīt gan par labo, gan par sliktu, kas viņiem ir noticis.[Bērna vārds], mans darbs ir uzklaut bērņus par to, kas viņiem ir noticis.

